

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

בס"ד, גליון תקפ, שבת חול המועד פסח, תשפ"ד

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

טל: 052-7611435 y.b.daskal@gmail.com

ששתיקתו היא הסכמה. לבסוף בעל הבית לא רוצה לשלם לי את התוספת. האם הוא חייב על פי תורה לשלם תוספת?"

תשובה

בעל הבית אינו חייב לשלם התוספת, כיון שלא השיב תשובה ברורה - לא התחייב.

ביאור התשובה

מתי תנאי מצד אחד הוי תנאי ומתי לא

כתב המחבר בחושן משפט (קפב, יב) "עשה שליח לקנות לו שדה, ואומר המוכר לשליח: על תנאי שיחזירהו לי כשיהיו לי מעות, והשיב השליח: אתה והמשלח חברים בטוב תתפשרו, אינו מכור אלא על זה התנאי, וצריך להחזיר לו כשירצה המוכר". עכ"ל. ומקורו בבבא מציעא (סז, א) ההיא איתתא. ולכאורה מכאן יש ללמוד שאם אחד מתנה מספיק.

אבל כתב בערך ש"י (חושן משפט סימן קפב סעיף יב, ס"ק יג) על דברי המחבר, וז"ל "תתפשרו. נראה דוקא כהאי גוונא דהקרקע בעין, מה שאין כן בשלח להביא פועל ואמר לו הפועל בארבעה והשליח השיבו בודאי תתפשר בטוב עם בעל הבית ואפילו דיבר הפועל עם בעל הבית שרוצה בשכרו ארבעה, והשיבו ודאי נתפשר בינינו לך עבוד, וכן בשכר דירה כהאי גוונא כיון דליתא בחזרה ולא השיב בעל הבית או השליח תשובה ברורה הוי כלא נפסק ביניהם ומשלם בפחות שבשכירות, ושאיני כשאפשר בחזרה דכיון דלא השיבו תשובה ברורה לא גמר והקנה כמו שכתב רמב"ם פ"א ממכירה הי"ב, ותוך זמן השכירות או כשמשך במטלטלין שניהם יכולין לחזור דהוה כמדד עד שלא פסק בסימן ר' ס"ז עכ"ל. והביאו בפתחי חושן (חלק ד שכירות פועלים פרק ח, הערה יג).

הנה מבואר, שכל תנאי צריך הסכמה של שני הצדדים, ודוקא באופן שמוכר ויכול לחזור בו, בזה אמרינן שלא גמר בדעתו למכור ללא זה. העולה מזה: כל תנאי צריך הסכמה של שני הצדדים, ודוקא באופן שמוכר ויכול לחזור בו, בזה אמרינן שלא גמר בדעתו למכור ללא זה.

ג

לדון עם גוי בערכאות

הנידון

גוי בנה אצלי, ויש לי עליו תביעות ממון, שבבית דין של ישראל לא חייב ורק בערכאות חייב, האם אני יכול לתובעו בערכאות.

שאלות ותשובות קצרות

ובו יבואר: א. האם שוכר בית נחשב שומר על המזוזת. ב. קציצת שכר רק מפי הפועל. ג. לדון עם גוי בערכאות. ד. קנה נופש בארצות הברית ולא היה מקווה. ה. הלוואה לחברה וקנית מניות. ו. ביטוח על גרירה. ז. דין בעל רעיון של הצעת שידוך.

א

האם שוכר בית נחשב שומר על המזוזת

ובו יבואר: א. שוכר שקיבל עליו לשלם על כל גניבה של מה שבבבית, אפילו נגנב באונס, ונגנבו המזוזות, האם חייב. ב. האם שומר חייב על ספק חיוב שמירה.

הנידון

"שכרתי בית לכמה חודשים עם מזוזות. בחוזה השכירות, התחייבתי שכל דבר שבבית, אני אחראי, אפילו נגנב באונס. לימים גנבו את המזוזות שבבית, ובפתח הבית. המשכיר טוען שאני חייב לשלם, כי אני שומר על כל דבר שבבית, והמזוזות הם בכלל דבר שבבית, ואני טוען שהמזוזות אינה נחשבת דבר שבבית. מי צודק בטענתו?"

תשובה

השוכר פטור מתשלום המזוזות.

ביאור התשובה

ספק שמירה

בסימן פא הארכנו בדין ספק שומר, ונתבאר שם, דאם יש ספק אם בכלל קיבל שמירה על חפץ זה, פטור מספק. והנה בנידון דידן, באמת הוא ספק שקול, האם המקבל שמירה על הבית ועל תכולת הבית, זה כולל מזוזות. דיש סברא לומר שמזוזות אינם בכלל תכולת הבית, דהם לא כלי תשמיש כלל, והם קבועות בפתח. או דלמא, סוף סוף הם בכלל הבית, וכיון שלא היה הסכם מפורש על זה, בודאי ספק הוא, ומספק לא חל עליו דיני שומר.

העולה מזה: אין על שומר דיני שמירה בדבר שספק אם קיבל עליו שמירה, ואין השומר מודה שקיבל עליו שמירה.

ב

קציצת שכר רק מפי הפועל

הנידון

"אני טבח. וסיכמתי עם בעל הבית על שכר חודשי. כאשר בעל הבית ביקש ממני תוספות עבודה, אמרתי לו שזה לא בכלל המשכורת שקבענו, וזה אני יעשה רק בתוספת שכר, ובעל הבית שתק, הבנתי

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

תשובה

צריך לתובעו לדון בבית דין של ישראל. ואם לא יבוא, יקבל רשות וידון בערכאות. ואם יזכה - יכול ליטול ממונו.

ביאור התשובה

אסור לתבוע בערכאות אפילו גוי

אסור לתבוע בערכאות, כיון שכל תובע בערכאות הוא מרים יד בתורת משה ואפילו גוי, דז"ל מדרש תנחומא (שופטים סימן א) "ומנין אתה למד שישראל וגוי עובד כוכבים שיש להם עסק זה עם זה, שאסור לישראל לומר לגוי, לך עמי לערכאות שלכם, שהוא עובר בלאו, שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום (תהלים קמ"ז, כ). ומובא בשו"ת תשב"ץ (חלק ב סימן רצ) בשם השאלתות. לכן צריך קודם כל לתובעו בבית דין ישראל שלוש פעמים, ואם לא יבוא יתבעו בערכאות.

העולה מזה: אסור לתבוע אפילו גוי לדון בערכאות

תבע גוי לבית דין ולא בא ותבעו בערכאות וזכה

ואם לא בא לבית דין של ישראל, והתחייב בערכאות, ביארנו בסימן רצא, שיש פוסקים שסוברים שצריך לבוא לבית דין ישראל לברר אם לא גזל בידו. מכל מקום, בגוי נראה דהכל מודים דאין צריך לברר, כיון דטעות גוי מותרת, קל וחומר כאשר מרצונו לא בא לדון בבית דין של ישראל, והתחייב, אין זה נחשב לגזילת גוי דאסורה, אלא לטעות גוי ולהשבת אבידה, דהפיקרה תורה ממונו באופן זה. [ויש להביא ראיה לזה. אבל כך נראה מסברא פשוטה].

העולה מזה: נראה, דהכל מודים, שאם תבע גוי לבית דין, ולא בא, ותבעו בערכאות, וזכה, יכול ליטול הממון, אפילו שבבית דין היה הגוי פטור.

ד

קנה נופש בארצות הברית ולא היה מקווה

הנידון

"אני מארגן נופש למשפחות בארצות הברית. ראיתי פרסום על בית מלון במקום מיוחד בהרים עבור הציבור החרדי, התקשרתי ואמרתי שיש לי קבוצה של משפחות חסידים. אבל הם יבואו רק בתנאי שיש מקוה ממש, ולא בריכת שחיה בלבד. מנהל המלון אמר לי שיש מקווה. לצערי, כשבאנו למקום, התברר שאין מקווה. לא היה אפשרות לחזור, כי אנשים באו ממקומות רחוקים, וכבר לקחו חופש מהעבודה, הם טוענים שהיה להם מזה הרבה מאוד עגמת נפש, ולא שוה להם החופש הזה. חלקם רוצים לא לשלם כלל, או רק חצי. כמה באמת יש להפחית מהמחיר".

תשובה

אם היתה בריכת שחיה, יש להפחית 25%.

ביאור התשובה

מקח טעות מחוסר מקוה

נראה, שכיון שעשו עמו תנאי שיהיה מקוה, הרי זה מקח טעות. ובאמת היו יכולים לשוב לביתם. ועל ההוצאות שהפסידו באנו למחלוקת הראשונים בדין קנה זרעים מקולקלים, אם חייב בהוצאות, כמבואר באריכות בסימן תצג, ובסימן תקז.

אבל כיון שהם לא שבו לביתם, יש לחייבם מדין נהנה מנכסי חבירו, דסוף סוף נהנה, אבל הרבה פחות, וקשה לשער כמה יפחתו. ונראה שאם היה בקרבת מקום בריכת שחיה יש להפחית 25% מהמחיר, דסוף סוף גם בריכה כשרה לטבילה לאנשים, וכל זה על דרך פשרה ואומדנא. כי זה מאד תלוי מי האנשים, ועד כמה מוסרים נפש על טבילה במקוה.

העולה מזה: כיון שעשו עמו תנאי שיהיה מקוה, הרי זה מקח טעות. יש לחייבם מדין נהנה מנכסי חבירו. וקשה לשער כמה יפחתו. ונראה, שאם היה בקרבת מקום בריכת שחיה, יש להפחית 25% מהמחיר.

ה

הלוואה לחברה וקניית מניות

הנידון

"הלוייתי לחבר שלי שני מליון שקלים, הכרתי אותו כאדם אמין, וביקש ממני הלוואה לצורך הקמת יקב. סיכמנו שזה יהיה בלי רבית, ולא עשינו היתר עיסקה, אלא שהחבר שלי אמר לי, אתן לך 15% במניות החברה. לאחר כמה שנים הוא מבקש להחזיר לי את ההלוואה, ובנוסף הוא מבקש לקנות ממני את המניות שמכר לי בסך מליון שקלים. נפשי בשאלתי האם יש בזה רבית"

תשובה

אם זו היתה הלוואה באחריות של הלווה, יש כאן רבית קצוצה דאורייתא, אבל לאחר שהתברר שלא הייתה אחריות של הלווה, אלא קניית מניות, הרי שהכסף הוא פקדון ולא מלוה, ואין חשש רבית בקניית המניות ולא במכירתן תמורת מליון שקלים.

ביאור התשובה

ההבדל בין הלוואה ופקדון

דבר ברור שהמלווה בתמורה לקבלת 15% מניות בעסק, בודאי זו רבית קצוצה. אבל בנידון זה, ביררתי אצל הלווה, והתברר שהמלווה

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

שכתוב: "גרירה - ממקום התקלה על פי יעד נבחר". לא מוזכר עניין המוסך. כנראה שזה נכון, שכאשר הרכב במוסך, ולא נתקע בדרך, הביטוח יכול לחשוש שלא הייתה תקלה, אלא הרכב התקלקל במוסך, ולכן אינו זכאי לשרות גרירה, אבל באופן שבאמת הרכב נתקע, המבוטח זכאי לשרות גרירה, ואין שום הגיון שבגלל שהמוסחניק הכניס את הרכב והחזירו חזרה, תתבטל הזכות שהייתה למבוטח".
העולה מזה: כאשר יש חשש, האם באופן מסויים יש ביטוח, צריך לבדוק במסמכים של החברה בלבד, ועל פי זה יש לנהוג. ואסור לרמות ביטוח.

ז

דין בעל רעיון של שידוך

הנידון

"אני שדכן. פנה אלי אבי הבת, ומסר לי שם של בחור, וביקש שאעבוד שיצא השידוך, לאחר הרבה עבודה, ב"ה השידוך נגמר. פנה אלי עכשיו אדם, ואמר לי שהוא מסר את השם של הבחור לאבי הבת, ומבקש שלישי שדכנות. האם מגיע לו שלישי שדכנות".

תשובה

השדכן מקבל כל שכרו, ואבי הבת חייב לתת למציע שלישי נוסף.

ביאור התשובה

המשכיר פועל צריך לשלם כפי קציצת השכר.

נפסק בהלכה, שמציע מקבל שלישי, דהיינו מי שבא לפלוני ומסר לו שם של בן ובת שישדך ביניהם, ונגמר השידוך, בעל הרעיון מקבל שלישי מכל מה שמקבל השדכן משני הצדדים.

אבל בנידון דידן, כיון שהלה לא הציע שמות לשדכן, אלא רק לאבי הבת, בודאי לא מגיע לו שלישי מצד הבן אלא מצד הבת. אבל מכל מקום, השדכן מקבל כל שכרו מכמה טעמים. קודם כל, הוא אינו חייב להאמין לו, ואבי הבת אינו נאמן כיון שהוא חייב בתשלום לשדכן. ועוד שהוא רק עד אחר. ועוד, טעם שהשדכן יכול לטעון שאם היה יודע שירד לו שלישי לא היה עוסק בשידוך הזה.

אבל הטעם העיקרי שמגיע לשדכן שכר מלא, כיון שאבי הבת שכרו, ולא אמר לו כלום, לפיכך אין ספק, שמעיקר הדין אבי הבת חייב לו שכר מלא, שהרי שכרו בסתם בקציצת שכר מלא, ולא אמר לו כלום, אבל אבי הבת חייב למציע את השם שלישי.

לא ידע על מה הוא חתם, כיון שבשטר ההלוואה היה כתוב שההלוואה היא לחברה, ואין שום התחייבות אישית של הלווה על ההלוואה, אלא שההלוואה היא בגדר "הלוואת בעלים", שאם תהיה אפשרות לחברה, היא תחזיר את ההלוואה, לכן אין זו הלוואה כלל, אלא פקדון וקניית מניות בחברה, תמורת הלוואת בעלים. כלומר המלווה קונה 15% מניות, ומלבד זה מלווה לחברה "הלוואת בעלים".

בנידון זה אין חשש ריבית, וכיון שקניית המניות נעשתה בהיתר, גם מכירת המניות תמורת מליון שקלים אין בה חשש, כיון שהוא קונה מניות. ואע"פ שהמלווה טעה וחשב שהלווה מקבל מקבל אחריות אישית, מכל מקום, כיון שהמלווה חתם על הסכם הלוואה ללא אחריות, ועל פי הלכה, מה שאדם חותם הוא העיקר, אפילו שלא הבין כלל, לפיכך אין זו הלוואה אלא פקדון. יש לציין שבסימן עט הארכנו בדין המלווה לחברה בע"מ, עיין שם.

העולה מזה: המלווה לחברה ללא קבלת הלווה אחריות אישית, הרי זה פקדון ולא הלוואה, ואין חשש ריבית, אם מקבל חלק במניות החברה תמורת הפקדון.

ו

ביטוח על גרירה

הנידון

"יש לי ביטוח של גרירת הרכב. הרכב שלי הפסיק לנסוע בדרך, קרוב למוסך, צלצלתי למוסך, ובא טכנאי וגרר את הרכב למוסך וניסה לתקן, אבל לא הצליח. לאחר מכן הוא גרר אותו חזרה למקום התקלה, ואמר לי שאם זה יהיה במוסך, הם לא יתנו לי שירות גרירה. נפשי בשאלתי, האם אין בזה חשש גזל, הרי באמת הרכב היה במוסך. האם עלי לשאול את הגורר או את סוכן הביטוח מה החוק".

תשובה

אין חשש גזל.

ביאור התשובה

העיקר הוא מה שחברת הביטוח כותבת בלשון הביטוח בנידון זה, אי אפשר לשאול את הגורר. הוא סתם פועל, ואינו מוסמך לפסוק בדין זה, ותשובתו אינה מחייבת כלל. את הסוכן ביטוח אי אפשר לשאול, כי הוא לא בעלים על כללי הביטוח, ויתכן שלא יאמר את האמת, אלא מה שמשתלם לו.

אבל מה שצריך לבדוק, זה בחוזה עם הביטוח, איך הם כותבים את השירות שהם נותנים. עיינתי בכיתוב של השירות שלהם, וראיתי

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

- ה. נופשים עשו תנאי שיהיה מקוה כשרה והיה בריכה - כיון שעשו עמו תנאי שיהיה מקוה, הרי זה מקח טעות. יש לחייבם מדין נהנה מנכסי חבירו. וקשה לשער כמה יפחתו. ונראה, שאם היה בקרבת מקום בריכת שחיה, יש להפחית 25% מהמחיר.
- ו. המלווה לחברה ללא קבלת הלווה אחריות אישית, הרי זה פקדון ולא הלוואה, ואין חשש ריבית, אם מקבל חלק במניות החברה תמורת הפקדון.
- ז. כאשר יש חשש, האם באופן מסויים יש ביטוח, צריך לבדוק במסמכים של החברה בלבד, ועל פי זה יש לנהוג. ואסור לרמות ביטוח.
- ח. מי שהציע רעיון לאבי הבת על בחור, ואבי הבת הביא זאת לשדכן, ולא אמר לשדכן כלום. חייב אבי הבת לשדכן מחיר מלא, וגם לבעל הרעיון שלישי, כי קצץ עם השדכן שכר מלא אפילו בסתם.

העולה מזה: מי שהציע רעיון לאבי הבת על בחור, ואבי הבת הביא זאת לשדכן, ולא אמר לשדכן כלום. חייב אבי הבת לשדכן מחיר מלא, וגם לבעל הרעיון שלישי, כי קצץ עם השדכן שכר מלא אפילו בסתם.

דינים העולים:

- א. אין על שומר דיני שמירה בדבר שספק אם קיבל עליו שמירה, ואין השומר מודה שקיבל עליו שמירה.
- ב. כל תנאי צריך הסכמה של שני הצדדים, ודוקא באופן שמוכר ויכול לחזור בו, בזה אמרינן שלא גמר בדעתו למכור ללא זה.
- ג. אסור לתבוע אפילו גוי לדון בערכאות
- ד. נראה, דהכל מודים, שאם תבע גוי לבית דין, ולא בא, ותבעו בערכאות, וזכה, יכול ליטול הממון, אפילו שבבית דין היה הגוי פטור.

